

Sygn. akt III USKP 146/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Romualda Spyt

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. Ś.
od decyzji Dyrektora Wojskowego Biura Emerytalnego w S.
o rozliczenie emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 9 czerwca 2022 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 września 2020 r., sygn. akt III AUa [...],

1. oddala skargę kasacyjną,

2. zasądza od M. Ś. na rzecz Dyrektora Wojskowego Biura Emerytalnego w S. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 21 grudnia 2018 r. Dyrektor Wojskowego Biura Emerytalnego w S. (dalej również jako: Dyrektor WBE) na podstawie art. 31, art. 32 ust. 1 pkt 1 i 6

ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2225) uchylił decyzję własną z dnia 12 września 2017 r. dotyczącą wygaszenia decyzji własnych z dnia 16 marca 2017 r. w sprawie rozliczenia przychodów osiągniętych przez M. Ś. w latach 2014 i 2015.

Decyzją z dnia 17 stycznia 2019 r. o rocznym rozliczeniu emerytury tego żołnierza w związku z osiągniętym w 2016 r. przychodem, Dyrektor WBE na podstawie art. 40 oraz 48 ust. 2 wymienionej wyżej ustawy dokonał potrącenia z tytułu wykonanego rozliczenia w wysokości 10.767,60 zł wskazując, że potrącenie zostanie zrealizowane z bieżących wypłat świadczeń.

Kolejną decyzją z dnia 17 stycznia 2019 r. o rocznym rozliczeniu emerytury w związku z osiągniętym w 2017 r. przychodem, Dyrektor WBE na podstawie tych samych przepisów dokonał potrącenia z tytułu wykonanego rozliczenia w wysokości 10.811,39 zł wskazując, że potrącenie zostanie zrealizowane z bieżących wypłat świadczeń.

W wyroku z dnia 6 lutego 2020 r., sygn. akt VI U [...], Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. zmienił zaskarżoną odwołaniem ubezpieczonego decyzję z dnia 21 grudnia 2018 r. w ten sposób, że nie uchylił decyzji z dnia 12 września 2017 r. dotyczącej rozliczenia przychodów osiągniętych w latach 2014 i 2015 (pkt I), oddalił odwołania od dwóch decyzji z dnia 17 stycznia 2019 r. (pkt II), zasądził od M. Ś. na rzecz Dyrektora Wojskowego Biura Emerytalnego w S. kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt III).

Ubezpieczony zaskarżył apelacją ten wyrok wyłącznie co do pkt II i III. Sąd Apelacyjny w [...] w wyroku z dnia 9 września 2020 r., sygn. akt III AUa [...], oddalił apelację ubezpieczonego.

Sąd drugiej instancji zaaprobował ustalenia, że M. Ś., urodzony 24 października 1971 r., decyzją Dyrektora Wojskowego Biura Emerytalnego w S. z dnia 30 stycznia 2012 r. nabył prawo do emerytury wojskowej od 1 grudnia 2011 r. Procentowy wymiar emerytury przy zachowaniu zasady nieprzekraczania 75% podstawy wymiaru wyniósł 74,03%. Wypłata emerytury została wstrzymana na podstawie art. 41 ust. 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin. W decyzji tej, podobnie jak w dalszych decyzjach waloryzujących

świadczenie ubezpieczonego, zawarte było pouczenie o obowiązku zawiadomienia właściwego organu emerytalnego o podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej oraz o wysokości osiąganego wynagrodzenia lub dochodu oraz o każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia lub dochodu i innych okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczenia albo ograniczenie jego wysokości. W pouczeniach tych zawarta była również informacja, że osiąganie przychodu w wysokości przekraczającej 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, nie wyższej jednak niż 130% tej kwoty, świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę przekroczenia, nie większą jednak niż kwota maksymalnego zmniejszenia obowiązująca w dniu 31 grudnia 1998 r. w wysokości 24% kwoty bazowej. Na podstawie decyzji Dyrektora WBE z 12 listopada 2012 r. wznowiono wypłatę świadczenia emerytalnego. W decyzji tej oraz w piśmie z dnia 10 lutego 2016 r. Dyrektor WBE przypomniał, iż osoba uprawniona do zaopatrzenia emerytalnego jest zobowiązana zawiadomić organ emerytalny o podjęciu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o wysokości osiąganego z tego tytułu przychodu zarówno w kraju jak i za granicą oraz o każdorazowej zmianie wysokości tego przychodu i innych okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo zmniejszenie ich wysokości.

W listopadzie 2012 r. ubezpieczony rozpoczął pracę za granicą w firmie R. [...] u armatora duńskiego na stanowisku drugiego oficera mechanika. W okresie zatrudnienia na statkach za ubezpieczonego nie były odprowadzane w Polsce składki ani na ubezpieczenia społeczne, ani na ubezpieczenie zdrowotne. Pismem z dnia 11 sierpnia 2016 r., które wpłynęło do Dyrektora WBE w dniu 17 sierpnia 2016 r. Naczelnik Urzędu Skarbowego w Ś. poinformował organ rentowy, że ubezpieczony uzyskał „dochody z zagranicy”: - w 2014 r. w wysokości 52.523,72 zł, a w 2015 r. w wysokości 48.811 zł. Na podstawie tych informacji organ emerytalny dokonał rozliczenia przychodów za lata 2014-2015 przez pomniejszenie wypłacanej emerytury.

Pismem z dnia 30 marca 2017 r. M. Ś. zwrócił się z wnioskiem o zmianę decyzji oraz poinformował, że osiągnięte przez niego dochody w latach 2014-2015 nie podlegają rozliczeniu, bowiem był zatrudniony jako marynarz oraz załączył kontrakty marynarskie i PITy za lata 2014-2016. Jednocześnie ubezpieczony oświadczył, że w dalszym ciągu osiąga przychód, który nie podlega rozliczeniu. Pismem z dnia 13 lipca 2017 r. ubezpieczony oświadczył, że ze swoich dochodów z tytułu pływania na statkach nie odprowadzał składek emerytalno-rentowych. Dyrektor Wojskowego Biura Emerytalnego w S. w dniu 12 września 2017 r. wydał decyzję wygaszającą decyzje własne z dnia 16 marca 2017 r. w sprawie rocznego rozliczenia emerytury w związku z osiągniętym w 2014 i 2015 r. przychodem wskazując, że w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych nie zostały wymienione przychody uzyskane z kontraktów zagranicznych na statkach, w związku z powyższym nie podlegają obowiązkowi zgłoszenia do ubezpieczenia społecznego. Pismem z dnia 26 lutego 2018 r. M. Ś. oświadczył, że z tytułu zatrudnienia w firmie R. [...] na stanowisku oficer mechanik nie są odprowadzane składki emerytalno-rentowe. Ubezpieczony wskazał także, że innych dodatkowych przychodów nie osiąga.

Pismem z dnia 3 stycznia 2019 r. Naczelnik Urzędu Skarbowego w Ś. poinformował, że ubezpieczony złożył w tutejszym organie podatkowym zeznania o wysokości osiągniętego dochodu PIT-36: w 2016 r. przychód z emerytur krajowych wyniósł 43.070,38 zł, a także osiągnął dochód za granicą w wysokości 100.150,02 zł; w 2017 r. przychód z emerytur krajowych był w wysokości 43.245,56 zł, a dochód osiągnięty za granicą wyniósł 103.348,95 zł. Wówczas Dyrektor WBE wydał przedstawione na wstępie decyzje.

Sąd Apelacyjny – dzielając ocenę prawną zaskarżonego wyroku – stwierdził, że dla przychodów osiąganych przez emeryta wojskowego za granicą bez znaczenia pozostaje fakt, że nie polegał polskim obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym, a także, że nie były od nich odprowadzane obowiązkowe składki na ubezpieczenia społeczne. Skarżący błędnie interpretuje przepis art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, bezpodstawnie wiążąc wskazane w nim składki z obowiązkiem odprowadzania ich w Rzeczypospolitej Polskiej. Tymczasem

wykładnia językowa nie daje podstaw do wywodzenia wniosku, że wolą ustawodawcy było ustanowienie ograniczenia w postaci zmniejszenia wysokości pobieranego świadczenia emerytalnego tylko w przypadku przychodów osiągniętych w kraju. Chodzi o wszelkie przychody ubezpieczonego (emeryta) z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego zdefiniowane w art. 104 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej również jako: ustawa emerytalna), czyli przychody związane z zatrudnieniem, służbą lub inną pracą zarobkową albo prowadzeniem pozarolniczej działalności. Ubezpieczony nie kwestionował, aby osiągnięte przez niego w latach 2014-2017 zagraniczne przychody nie pochodziły z któregokolwiek z wyżej wymienionych źródeł. Zdaniem Sądu drugiej instancji posiadanie statusu emeryta wojskowego, a w konsekwencji nie podleganie powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych, nie wyłącza ubezpieczonego z kręgu osób, względem których zastosowanie znajduje art. 104 ust. 2 ustawy emerytalnej. Przepis art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin wprost odsyła do przepisów art. 104 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, w tym do zasad rozliczenia przychodów i definicji działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego.

Sąd drugiej instancji uznał, że przepis art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie wymaga, aby przynosząca przychód działalność wykonywana za granicą podlegała w Polsce obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym; podobnie nie ma znaczenia, czy przychód z tej działalności podlega podatkowi dochodowemu w Polsce. Zatrudniony za granicą z reguły podlega ubezpieczeniu społecznemu w tym kraju, w którym pracuje. Na takiej zasadzie oparta jest koordynacja systemów ubezpieczenia w Unii Europejskiej. O ubezpieczeniu społecznym co do zasady decyduje prawo kraju zatrudnienia (art. 11 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Według Sądu Apelacyjnego regulacji z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie można zawężyć tylko do dochodów z tytułu zarobkowania w krajach Unii Europejskiej. Zgodnie z treścią art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, przepisy ust. 1 i 2, czyli o zawieszeniu lub zmniejszeniu świadczenia mają zastosowanie do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności

wykonywanej za granicą. Sąd drugiej instancji podkreślił, że również Trybunał Konstytucyjny wypowiadał się i to już wiele razy w kwestii dopuszczalności zawieszania lub ograniczania świadczeń emerytalnych (w sprawach o sygn. K 14/91, K 12/92, U 11/97, K 4/99) potwierdzając, że co do zasady ograniczenie prawa do uzyskania świadczeń emerytalnych w sytuacji uzyskiwania innych przychodów nie jest niezgodne z Konstytucją RP.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego ubezpieczony zaskarżył skargą kasacyjną. Skargę oparto na pierwszej podstawie kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) i zarzucono rażące naruszenie prawa materialnego, polegające na błędnej wykładni przepisów dotyczących zasad zmniejszenia świadczenia emerytalnego uzyskiwanego przez żołnierza zwolnionego z zawodowej służby wojskowej, który przeszedł na emeryturę i jednocześnie uzyskującego przychód z pracy z zagranicą na morskim statku pod banderą państwa członkowskiego Unii Europejskiej, a konsekwencji niewłaściwym zastosowaniu prawa materialnego bez jego wszechstronnego rozważenia tj. naruszenie:

„1) art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin przez błędną wykładnię i w konsekwencji nieprawidłowe uznanie, iż przepis ten odsyła w całości do treści art. 104 ust. 1a-6, ust. 8 pkt 1 i 2 oraz ust. 9 i 10 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszy Ubezpieczeń Społecznych, w tym do definicji „przychodu z działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego”, podczas gdy regulacja zawarta w art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych odsyła jedynie do zasad regulujących zmniejszenie świadczenia emerytalnego, a więc nie do definicji pojęć związanych ze świadczeniem emerytalnym;

2) art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin w zw. z art. 104 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z art. 11 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, poprzez błędną wykładnię, a w konsekwencji przyjęcie, iż na gruncie art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych do przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego należy zaliczyć

przychód uzyskany za granicą z tytułu pracy na statku morskim u zagranicznego przedsiębiorcy (nieposiadającego siedziby w Polsce) przez żołnierza zwolnionego z zawodowej służby wojskowej, którego przychód (wynagrodzenie) nie podlega opodatkowaniu ani oskładkowaniu w państwie bandery statku morskiego;

3) art. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin poprzez jego niezastosowanie, a w konsekwencji nieprawidłowe przyjęcie, iż do przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego należy zaliczyć przychód uzyskany za granicą z tytułu pracy na statku morskim u zagranicznego przedsiębiorcy (nieposiadającego siedziby w Polsce) przez żołnierza zwolnionego z zawodowej służby wojskowej, którego przychód (wynagrodzenie) nie podlega opodatkowaniu ani oskładkowaniu w państwie bandery statku morskiego”.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi w innym składzie oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za wszystkie instancje; o uchylenie w całości również wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do rozpoznania temu Sądowi; ewentualnie w przypadku stwierdzenia podstaw o: - uchylenie zaskarżonego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w całości i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy (zgodnie z art. 398¹⁶ k.p.c.); zasądzenie od pozwanego na rzecz ubezpieczonego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną Dyrektor WBE w S. wniósł o: 1) oddalenie w całości skargi kasacyjnej oraz o: 2) zasądzenie od ubezpieczonego na rzecz organu rentowego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa prawnego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona.

Ponieważ sprawa w części dotyczącej decyzji z 2018 r. – wobec nieobjęcia jej apelacją wnioskodawcy – została prawomocnie zakończona, zakres skargi

kasacyjnej obejmował wyłącznie dwie decyzje Dyrektora WBE z dnia 17 stycznia 2019 r. dotyczące rozliczenia wojskowej emerytury w związku z otrzymaniem w latach: 2016 i 2017 przychodów z tytułu realizowania przez emeryta wojskowego kontraktów marynarskich na stanowisku oficera mechanika u armatora duńskiego poza granicami Polski, które nie zostały objęte ubezpieczeniem i składkami na ubezpieczenie społeczne w Danii ani w Polsce. Nie można zaakceptować stanowiska strony skarżącej, iż nie można było w takiej sytuacji dokonać pomniejszenia emerytury żołnierskiej z powodu otrzymywania za granicą przychodów, które nie podlegały opodatkowaniu ani objęciem ubezpieczeniem społecznym w państwie bandery statku.

Art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin stanowi, że emerytura „wojskowa” ulega zmniejszeniu na zasadach określonych w przepisach art. 104 ust. 1a-6, ust. 8 pkt 1 i 2 oraz ust. 9 i 10 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Nie można przyjąć, że chodzi tylko o takie przychody, które stanowią tytuł ubezpieczeniowy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych, gdyż taka interpretacja pomija wyniki wykładni systemowej. Należy bowiem zauważyć, że w art. 104 ust. 2 i 3 ustawy emerytalnej wyraźnie wskazano, że: 1) za działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego (o której mowa w art. 104 ust. 1), uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności, 2) dotyczy to także przychodów osiąganych z tytułu działalności wykonywanej za granicą.

W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 r., III UZP 4/17, OSNP 2017 nr 11, poz. 148, wyrażono pogląd, że gdy chodzi o stosunek art. 40 ust. 1 i 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym do art. 104 ustawy emerytalnej trzeba stwierdzić, że unormowania ustawy emerytalnej stosuje się wyłącznie w zakresie „zasad” zmniejszania świadczeń emerytalno-rentowych, przy czym ustalenie, co oznacza konkretnie odesłanie do „zasad” może być samodzielnym problemem. Natomiast przesłankę nakazującą zmniejszenie świadczenia normuje art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy

zawodowych oraz ich rodzin. Jest nią „osiąganie przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego”. W przeciwieństwie do ustawy emerytalnej, w ustawie „wojskowej” brak definicji „działalności podlegającej ubezpieczeniu społecznemu” (w art. 104 ust. 2 i ust. 3 ustawy emerytalnej stwierdza się, że za tego rodzaju działalność uważa się „zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności” oraz „osiąganie przychodu z tytułu działalności wykonywanej za granicą”). Jest to o tyle istotne, że odesłanie w art. 40 ustawy z dnia 10 grudnia 1993r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin do zmniejszania nakazuje postawienie pytania, czy definicję „przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego” wynikającą z art. 104 ust. 2 i 3 można stosować na gruncie ustawy „wojskowej”. Podstawowy problem prawny sprowadza się jednak do tego, że obowiązek ubezpieczenia społecznego (w zakresie ubezpieczenia emerytalnego) został uregulowany w art. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1009) i obejmuje dokładnie wskazane tam tytuły do ubezpieczenia społecznego. Natomiast art. 104 ust. 2 i ust. 3 definiuje samodzielnie „działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego” stwierdzając, że jest to zatrudnienie, służba lub inna praca zarobkowa oraz przychód z tytułu działalności osiąganego za granicą. Nie ma zatem zgodności pomiędzy art. 104 ust. 1, 2 i 3 a regulacjami ustawy systemowej dotyczącymi podlegania ubezpieczeniu. Nie jest zatem tak, że między sformułowaniem „przychód z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego” w rozumieniu art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym a tożsamym wyrażeniem w art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej można postawić znak równości. Punktem wyjścia powinna być wykładnia wyrażenia „przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego” w rozumieniu art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin. Z językowego, jak i systemowego punktu widzenia nie ulega wątpliwości, że chodzi przede wszystkim o te rodzaje aktywności, które zostały ujęte w art. 6 ust. 1 ustawy systemowej. Za przychód w rozumieniu art. 4 pkt 9 ustawy systemowej uznaje się „przychody w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych z

tytułu: zatrudnienia w ramach stosunku pracy, pracy nakładczej, służby, wykonywania mandatu posła lub senatora, wykonywania pracy w czasie odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania, pobierania zasiłku dla bezrobotnych, świadczenia integracyjnego i stypendium wypłacanych bezrobotnym oraz stypendium sportowego, a także z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności oraz umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, jak również z tytułu współpracy przy tej działalności lub współpracy przy wykonywaniu umowy”.

W ocenie Sądu Najwyższego rozpoznającego obecną skargę kasacyjną, art. 104 ust. 1-3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w celu zachowania spójności z art. 6 i 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, należy interpretować tak, żeby nie wykreować nowego tytułu ubezpieczenia społecznego, dlatego też za inne prace zarobkowe (poza zatrudnieniem, służbą albo prowadzeniem pozarolniczej działalności) należałoby uznać umowy cywilnoprawne objęte obowiązkiem ubezpieczenia w rozumieniu art. 6 ustawy systemowej, a zatem wyklądać analizowany termin zawężająco przez pryzmat ostatniego z powołanych przepisów. W konkluzji należy uznać, że kontrakty marynarskie na statkach handlowych, jeżeli nie są realizowane na podstawie umów o pracę, należy zaliczyć do innych prac zarobkowych z tytułu działalności wykonywanej za granicą.

Zdaniem Sądu Najwyższego rozpoznającego obecną skargę kasacyjną, art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej, który odnosząc się do zawieszenia lub zmniejszenia emerytury lub renty, *expressis verbis* wskazuje, że odbywa się to „na zasadach określonych w ust. 3-8”. Wbrew sugestii skargi kasacyjnej, nie ma zatem konieczności dokonywania odmiennej oceny pojęcia „zasady”, gdyż w istocie brzmienie art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy nawiązuje do terminologii użytej w art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej. Do przedmiotowych „zasad” należy więc zaliczyć przepisy art. 104 ust. 2 i 3 ustawy emerytalnej. W konsekwencji pojęcie „przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego” użyte w art. 40 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy musi być wykładane w świetle „zasad dotyczących zmniejszania emerytury”, do których zaliczamy definicję „działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego” z art. 104 ust. 2 i 3 ustawy emerytalnej.

W wyroku z dnia 13 września 2013 r., I UK 76/13, Sąd Najwyższy wskazał, że przepis art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie wymaga, iżby przynosząca przychód działalność wykonywana za granicą podlegała ubezpieczeniom społecznym, obowiązkowym albo dobrowolnym w Polsce, podobnie nie ma znaczenia, czy przychód z tej działalności podlega podatkowi w Polsce. Co więcej: regulacji z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie można zawężyć tylko do dochodów z tytułu zarobkowania w krajach Unii Europejskiej. Regulacja dotycząca zawieszenia lub zmniejszenia emerytury ze względu na osiągnięcie przychodu ma samodzielne znaczenie na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych, w tym przypadku w odniesieniu do prawa do emerytury. Świadczenie z ubezpieczenia społecznego, jakim jest emerytura, wynika z potrzeby ubezpieczenia ryzyka niemożności zarobkowania ze względu na mniejszą zdolność do pracy po osiągnięciu wieku emerytalnego. Świadczenie emerytalne w systemie powszechnych ubezpieczeń społecznych może być zawieszone albo zmniejszone, gdy emeryt osiąga dochody z określonej pracy lub działalności.

W tym kontekście można też wskazać, że w doktrynie wśród zasad dotyczących zawieszenia lub zmniejszenia świadczeń wyodrębnia się między innymi „zasady uwzględniania przychodów” (por. G. Uścińska, Prawo zabezpieczenia społecznego, Warszawa 2021, rozdział IX, § 5. Zawieszenie prawa do świadczeń – art. 103a i 104 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

Również Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 grudnia 2018 r., I UK 339/17, OSNP 2019 nr 6, poz. 77; orzekł, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu, gdy ubezpieczony kontynuuje bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy zatrudnienie w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/04 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. UE. Polskie wydanie specjalne Rozdział 05, Tom 05, s. 72 ze zm.). W konsekwencji należy uznać, że wojskowy organ rentowy jako instytucja właściwa, stosując zasady określone w przepisach ustawy emerytalnej, jest obowiązany uwzględniać osiągnięte przez

emeryta wojskowego przychody osiągane z tytułu szeroko rozumianej aktywności zarobkowej podejmowanej za granicą.

Sformułowania "działalność wykonywana za granicą" nie należy utożsamiać wyłącznie z pozarolniczą działalnością gospodarczą. Wskazuje na to brzmienie ust. 1a oraz ust. 2 art. 104, w których jest mowa wprost o „działalności pozarolniczej”, a nie o „działalności”.

Natomiast kontrowersje może wzbudzać, czy chodzi o działalność wykonywaną za granicą, która podlega ubezpieczeniu według prawa właściwego ze względu na miejsce jej podejmowania, czy też podlega wyłącznie polskiemu ubezpieczeniu społecznemu. Odpowiedzi na tę kwestię należy poszukiwać, w zakresie dotyczącym państw UE oraz EOG, w przepisach rozporządzenia nr 883/2004, w szczególności dotyczących zbiegu tytułów ubezpieczenia (tytuł II). Ponieważ osoby otrzymujące emerytury i renty nie są uważane w rozumieniu tego rozporządzenia za osoby wykonujące pracę podlegającą ustawodawstwu, z którego pobierają świadczenia (art. 11 ust. 2), oznacza to, że podlegają one - co do zasady - z racji podejmowania działalności (zatrudnienia, prowadzenia działalności na własny rachunek) – ubezpieczeniom społecznym w państwie, w którym tę działalność podejmują (art. 11 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia), a nie w państwie, w którym mają miejsce zamieszkania (art. 13 ust. 1 lit. a rozporządzenia).

Zarzut skargi kasacyjnej dotyczący art. 11 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/ 2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego nie mógł być uwzględniony z powodu nie wskazania przez pełnomocnika skarżącego konkretnego ustępu tego „wielowątkowego” artykułu (dopiero w uzasadnieniu skargi kasacyjnej rozbudowano ten zarzut). Ten brak precyzji dotyczy też zarzutu naruszenia art. 6 ustawy systemowej, który obejmuje bardzo zróżnicowane spektrum czynności ubezpieczonych.

Z tego względu tylko na marginesie można wskazać, że od dnia 28 czerwca 2012 r. we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej zaczęły obowiązywać przepisy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 465/2012 z dnia 22 maja 2012 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego oraz rozporządzenie

(WE) nr 987/2009 dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 (Dz.Urz. UE L 149 z 08.06.2012 r., str. 4). Tytuł II rozporządzenia nr 883/2004 zawiera normy dotyczące ustalania mającego zastosowanie ustawodawstwa z zakresu zabezpieczenia społecznego i obejmuje art. 11-16 tego rozporządzenia. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem przepisy te stanowią kompletny i jednolity system norm kolizyjnych, które mają na celu nie tylko uniknięcie jednoczesnego stosowania kilku ustawodawstw krajowych i mogących z tego wynikać komplikacji, lecz także zapewnienie, aby osoby objęte zakresem zastosowania rozporządzenia nr 883/2004 nie były pozbawione ochrony w dziedzinie zabezpieczenia społecznego z uwagi na brak ustawodawstwa, jakie miałyby zastosowanie w ich przypadku (por. wyroki TSUE: z dnia 14 czerwca 2016 r., Komisja/Zjednoczone Królestwo, C 308/14, EU:C:2016:436, pkt 64; z dnia 25 października 2018 r., Walltopia, C 451/17, EU:C:2018:861, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo). Zgodnie z art. 11 ust. 1 tego rozporządzenia, zatytułowanym „Zasady ogólne”: osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, podlegają ustawodawstwu tylko jednego państwa członkowskiego. Ustawodawstwo takie określane jest zgodnie z przepisami niniejszego tytułu. Z brzmienia art. 11 ust. 3 lit. e) rozporządzenia nr 883/2004 wynika, że „każda inna osoba, do której nie mają zastosowania przepisy lit. a) do d), podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, bez uszczerbku dla innych przepisów niniejszego rozporządzenia, gwarantujących jej świadczenia na podstawie ustawodawstwa jednego lub kilku innych państw członkowskich”. Prawodawca Unii użył wyrażeń ogólnych, w szczególności wyrażeń „każda inna osoba” oraz „bez uszczerbku dla innych przepisów niniejszego rozporządzenia”, w tym celu, by nadać art. 11 ust. 3 lit. e) charakter normy kolizyjnej domykającej system, obejmującej swoim zakresem stosowania wszystkie osoby znajdujące się w sytuacji, która nie jest konkretnie uregulowana w innych przepisach rozporządzenia oraz by wprowadzić pełny system ustalania mającego zastosowanie ustawodawstwa. Natomiast art. 11 ust. 4 rozporządzenia nr 883/2004 stanowi, że do celów stosowania przepisów niniejszego tytułu, praca najemna lub praca na własny rachunek wykonywana normalnie na pokładzie statku na morzu pod banderą Państwa Członkowskiego uważana jest za pracę wykonywaną w tym

Państwie Członkowskim. Jednakże osoba zatrudniona na pokładzie statku pod banderą Państwa Członkowskiego, a otrzymująca wynagrodzenie za taką pracę od przedsiębiorstwa lub osoby, których siedziba lub miejsce prowadzenia działalności są w innym Państwie Członkowskim, podlega ustawodawstwu tego ostatniego Państwa Członkowskiego, jeżeli zamieszkuje w tym Państwie. Do celów stosowania wspomnianego ustawodawstwa, przedsiębiorstwo lub osoba wypłacająca wynagrodzenie uważana jest za pracodawcę.

Art. 11 ust. 4 odnosi się zarówno do osób wykonujących pracę najemną, jak i osób wykonujących pracę na własny rachunek. Określenie praca najemna, jak i praca na własny rachunek oznacza wszelką pracę lub sytuację równoważną, traktowaną jako taką do celów stosowania ustawodawstwa w zakresie zabezpieczenia społecznego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w którym taka praca lub sytuacja równoważna ma miejsce. Art. 11 ust. 4 znajduje zastosowanie zarówno w przypadku marynarzy zatrudnionych na pokładzie statku w oparciu o umowę o pracę (tzw. *Contract of Employment*), jak i świadczących pracę w oparciu o inne umowy np. cywilnoprawne umowy: zlecenia, o dzieło, świadczenie usług. W myśl tego artykułu zasadą jest podleganie ubezpieczeniu państwa bandery statku. Natomiast w przypadku otrzymywania wynagrodzenia za pracę od przedsiębiorstwa mającego siedzibę w innym państwie Unii, będącego jednocześnie miejscem zamieszkania marynarza, marynarz podlega ubezpieczeniu społecznemu w tym państwie, bowiem dla celów ubezpieczeniowych przedsiębiorstwo wypłacające wynagrodzenie traktowane jest jak pracodawca. Jeżeli zgodnie z prawem danego państwa brak jest obowiązku poboru składek na ubezpieczenie społeczne w danym państwie i marynarz korzysta z tego zwolnienia, odnośnie do polskich marynarzy może to na ogół implikować podjęcie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie dokumentu wydanego przez agencję pośrednictwa pracy lub bezpośrednio przez armatora czynności zmierzających do wydania dokumentu potwierdzającego podleganie ustawodawstwu polskiemu w zakresie ubezpieczeń społecznych.

Z wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 maja 2019 r. w sprawie C-631/17 mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Hoge Raad der

Nederlanden (Sąd Najwyższy Holandii) w postępowaniu: SF przeciwko Inspecteur van de Belastingdienst. Hoge Raad der Nederlanden wynika, że marynarz, który zachowuje miejsce zamieszkania w państwie członkowskim pochodzenia, pomimo iż pracuje dla pracodawcy mającego siedzibę w innym państwie członkowskim, na statku pływającym pod banderą państwa trzeciego i poza terytorium Unii Europejskiej, jest objęty zakresem zastosowania rozporządzenia w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Zgodnie z tym rozporządzeniem, ustawodawstwem krajowym mającym zastosowanie do takiej osoby jest ustawodawstwo państwa członkowskiego jej zamieszkania.

Z ustaleń zaskarżonego wyroku objętego skargą kasacyjną ani z treści skargi kasacyjnej nie wynika, czy wnioskodawca pływał na terytorium Unii Europejskiej czy poza jej granicami ani pod jaką banderą; ustalenia zaskarżonego wyroku wskazują pośrednio, że pracodawcą ubezpieczonego był duński przedsiębiorca. *Nota bene* brak obowiązku podlegania ubezpieczeniom społecznym w innym państwie unijnym mógł być podstawą do objęcia wnioskodawcy polskim ubezpieczeniem społecznym z tytułu wykonywania kontraktu marynarskiego.

W ocenie Sądu Najwyższego rozpoznającego obecną skargę kasacyjną, interpretacja art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin w związku z art. 104 ust. 1 i ust. 3 oraz art. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych powinna być powiązana z art. 5 pkt b) wskazanego wyżej rozporządzenia nr 883/2004, który nie został wskazany w skardze kasacyjnej.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 marca 2020 r., C-769/18, www.eur-lex.europa.eu, Legalis nr 2306828, potwierdza, że wykładni art. 5 lit. b) rozporządzenia nr 883/2004, zmienionego rozporządzeniem nr 988/2009, należy dokonywać w ten sposób, że przepis ten stosuje się w przypadkach, w których na podstawie ustawodawstwa właściwego państwa członkowskiego zaistnieniu pewnych okoliczności lub zdarzeń przypisywane są określone skutki prawne, to państwo członkowskie uwzględnia podobne okoliczności lub zdarzenia zaistniałe w każdym państwie członkowskim tak, jak gdyby miały one miejsce na jego własnym terytorium.

W kontekście art. 5 pkt b) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/04 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin w związku z art. 104 ust. 1 i 3 oraz art. 6 ust. 1-4c ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych należy interpretować w ten sposób, że przy rozliczaniu rocznym emerytur żołnierzy zawodowych należy uwzględniać zagraniczne przychody z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego (w rozumieniu polskich unormowań), chyba że unormowania unijne lub umowy międzynarodowe stanowią inaczej.

Ponieważ unijne rozporządzenia koordynacyjne nakazują uwzględniać przychody z tytułu pracy najemnej lub równoważnej działalności, a do takich należą przychody z tytułu wykonywania pracy, umów zlecenia lub wykonywania usług, więc także zagraniczne przychody z tytułu realizacji kontraktów marynarskich, które nie zostały wyłączone spod unijnej koordynacji, podlegały uwzględnieniu w rocznym rozliczaniu emerytury wojskowej, choćby nie podległy opodatkowaniu ani oskładkowaniu w państwie bandery statku morskiego. W skardze kasacyjnej pełnomocnik ubezpieczonego nie wskazał żadnego przepisu prawa międzynarodowego, który uniemożliwiał uwzględnienie zagranicznych przychodów z kontraktów marynarskich w rozliczeniu (pomniejszeniu) wypłacanej w Polsce emerytury żołnierza zawodowego.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.